

STIPENDIUMGAVE VOOR HET CELEBREREN VAN DE MIS

“Volgens een erkend gebruik van de Kerk mag iedere priester die een Mis celebreert of concelebreert, een stipendiumgave aanvaarden om de Mis voor een bepaalde intentie op te dragen” (c. 945 §1). Door deze stipendiumgave willen gelovigen zich nauwer verenigen met het Eucharistisch Offer door aan het Offer een eigen offer toe te voegen en dragen zij bij aan de noden van de Kerk en in het bijzonder aan het onderhoud van haar bedienaren. Hierdoor verenigen zij zich inniger met Christus die zich offert en verkrijgen zij een overvloediger hoeveelheid vruchten. Dit gebruik is niet alleen goedgekeurd maar ook bevorderd door de Kerk.¹

De apostel Paulus schrijft dat zij die het altaar bedienen ook recht hebben om van het altaar te leven (1 Kor. 9, 13-14; Cf 1 Tim. 5,18; Lc. 10,7). De verschillende kerkordes uit de eerste eeuwen berichten ons dat een deel van de vrijwillige gaven die bij de viering van de Eucharistie waren aangedragen, onder de geestelijkheid werd verdeeld. Een deel van deze gaven was bestemd voor de armen, een deel voor de “*mensa episcopalis*” (bisschoppelijke tafel) en degenen aan wie de Bisschop gastvrijheid verleende, een deel voor de eredienst en een deel voor de celebrerende of assisterende geestelijken volgens een vastgestelde verdeelsleutel.² Degenen die iets offerden waren op deze wijze op een bijzondere manier bij het Eucharistisch Offer betrokken. Deze gaven die in en later ook buiten de Eucharistie werden gegeven, werden beschouwd als het belonen van een weldoener, als een gave die geschonken werd bij gelegenheid van een dienst (“*occasione servitii*”) die de priester verrichte, als een aalmoes en niet als verkoopprijs voor iets heiligs, wat een vorm van simonie zou zijn.³

In deze tijd werd de Mis reeds op verzoek van gelovigen opgedragen voor een bepaalde intentie, maar het was verboden hiervoor een betaling te eisen. Daarentegen ontwikkelde zich het gebruik om naar aanleiding van zulke Missen aalmoezen en geschenken te geven aan de priester of aan de Kerk. Dit gebruik bestond in het oosten vanaf de zevende eeuw; vanaf de achtste eeuw kwam het in het westen eerst in Engeland voor, voorzover bekend, terwijl het in de tiende en elfde eeuw algemeen werd. Dit is de voorloper van de Misstipenda. Sinds het einde van de tiende eeuw vindt men gedachtenisgaven (“*Memorialgaben*”) die werden geschonken om de Mis voor een bepaalde intentie te vieren en in dezelfde periode komen ook de Misstichtingen op met de verplichting het Misoffer voor een bepaalde intentie op te dragen.⁴

1

P. PAULUS VI, Litterae Apostolicae Motu Proprio datae *Firma in traditione*, 13 juni 1974, in: AAS 66(1974), pp. 308-311, hier: p. 308.

2

Cf bijv. de *Constitutiones Apostolorum* (± 380) II.28.5: “Si autem (diaconus) et lector est, accipiat et ipse una cum presbyteris” en VIII.31,2-3: “Eulogias, quae in mysticis oblationibus supersunt, diaconi ex voluntate Episcopi aut presbyterorum distribuunt clero...”, in: F.X. FUNK, *Didascalia et Constitutiones Apostolorum* (Paderborn, 1905; anastatische herdruk 1964), deel 1, pp. 108-109 en 531; Cf ook: *Canones Apostolorum* (5e eeuw) 41, in: C. KIRCH, *Enchiridion fontium historiae Ecclesiasticae antiquae* (Barcelona, 1965[9]), n. 699. Over deze oudchristelijke geschriften zie bijv. J. GAUDEMET, *Les sources du droit de l’Église en occident du IIe au VIIe siècle* (s.l., 1985), pp. 20-28.

3

Cf R. NAZ, “Honoraires de Messe”, in: DDC, deel 5, kol. 1203-1210, hier: kol. 1203.

4

Aldus: W. PLÖCHL, *Geschichte des Kirchenrechts* (Wien, 1955), deel 1, pp. 397-398.

Rond de elfde eeuw werden het niet langer gaven in natura die men inzamelde, maar ging men naar geld over en werd in de kerk een “gewone” zondagscollecte gehouden. Enkele malen per jaar, meestal op de vier grootste feesten, werd de verplichte “*oblatio communis*” (algemene gave) ingezameld (“*Meßdenar*”). Het was soms omstreden of deze bijdrage toekwam aan de celebrerende priester, de zielzorger of de patroon van de kerk, die gewoonlijk een leek was. Daarnaast kende men de “*oblatio quotidiana*”, de dagelijkse gave, die tijdens de dagelijkse privé-Missen werd opgehaald en die een vrijwillige bijdrage was. Door deze ontwikkelingen trad de band van de gaven die in de collecte werden ingezameld met de intentie van de heilige Mis, minder op de voorgrond.

Daarentegen ontwikkelde zich het Misstipendium zoals dat tot heden bekend is. Vanaf de elfde eeuw verspreidt zich het gebruik van gaven die buiten de Mis werden gegeven aan de priester die zich ertoe verplicht het Eucharistisch offer volgens de intentie van de gever op te dragen. Op deze wijze ontstond, volgens Plöchl, het Misstipendium in de ons bekende zin: vanaf de 13e - 14e eeuw draagt de priester de Mis op tot intentie van de gever die een vrijwillige bijdrage had geschonken, hoewel er toen nog geen algemeen canoniekrechtelijke regeling van deze praktijk bestond.⁵ Hoewel het gebruik om de Mis voor de overledenen op te dragen veel ouder is, neemt in deze tijd het aantal Missen dat voor een overledene wordt opgedragen sterk toe. Het was in de veertiende eeuw niet uitzonderlijk dat men duizend Missen voor een overledene liet opdragen of testamentair liet vastleggen.⁶

In de Middeleeuwen werd dit theologisch meer onderbouwd doordat men de theologie van de vruchten van het Misoffer uitwerkte.⁷ Sindsdien werd een drievoudige vrucht van het Misoffer onderscheiden: de “*fructus generales*” (algemene vruchten), die aan de gehele Kerk ten goede komen, de “*fructus speciales*” (bijzondere vruchten) ook wel *fructus medius* of *intentionalis* genoemd, die op een bepaalde persoon, intentie of zaak kunnen worden toegepast en de “*fructus specialissimi*” (zeer bijzondere vruchten) ook *fructus personales* (persoonlijke vruchten) genoemd, de bijzondere vruchten die uit het opdragen van de heilige Mis voortvloeit voor de celebrant.⁸ De misintentie betekent dat de celebrant de bijzondere vruchten van het Misoffer ten goede laat komen aan een bepaalde persoon, levend of overleden, of aan een bepaalde zaak waarom wordt gebeden (“applicatie”).

Nu is de waarde van het Eucharistisch Offer op zichzelf oneindig. Toch bestaat de zeer oude gewoonte om voor dezelfde intentie meer Missen te laten lezen. Bovendien bestaat het verbod - op de betekenis

5

W. PLÖCHL, o.c., deel 2, pp. 387-389.

6

J. GAUDEMET, *Église et cité*. Histoire du droit canonique (Paris, 1994), p. 559.

7

A. MAYER, *Triebkräfte und Grundlinien der Entstehung des Meß-stipendiums*(Münchener theologische Studien III.34, St. Ottilien, 1976), pp. 249-270.

8

NAZ, in: DDC, deel 5, o.c., kol. 1203-1204; MAYER, o.c., p. 260; A. AUER, *Das Mysterium der Eucharistie* (Kleine katholische Dogmatik, deel VI, Regensburg, 1974[2]), pp. 241-149, m.n. p. 242; G. VAN NOORT, J. VERHAAR, *Tractatus de sacramentis*, deel I (Bussum, 1927[4]), nr. 491-492a, pp. 391-394.

waarvan hieronder uitvoeriger zal worden ingegaan - om meer dan één stipendium voor een Mis aan te nemen (c. 948). Dit wordt door [sommige] theologen verklaard met de aanname dat door Gods wil de vruchtbaarheid van een Mis voor een bepaalde persoon voor wie die wordt opgedragen beperkt is of dat in het algemeen de “*fructus speciales*” door Gods wil gekwantificeerd zijn. Anderen menen dat de vruchtbaarheid van de Mis voor een bepaalde intentie mede-afhankelijk is van de gesteltenis van de gevers van het stipendium, zoals dat ook bij aflaten het geval is en dat de beperking tot een stipendium per Mis slechts is vastgesteld uit overwegingen van kerkucht, om namelijk verrijking door de priester tegen te gaan. Zo schrijft M. Schmaus dat volgens een wijdverbreide mening door applicatie slechts een bepaalde, beperkte uitwerking van het misoffer ten gunste van de intentie wordt aangewend, niet heel dit Misoffer. Volgens deze opvatting, zo schrijft hij, heeft God een bepaalde mate van vruchtbaarheid vastgesteld, waarover de Kerk beschikt bij applicatie. Hoe groter de kring van personen en intenties is waarover deze vruchten moeten worden verdeeld, des te kleiner is het nut voor ieder van hen volgens deze opvatting, die ter ondersteuning van deze opvatting het verbod aanvoert om meer dan één stipendium voor een mis aan te nemen. Schmaus vindt deze opvatting echter niet goed te verenigen met de leer over de identificatie van het Misoffer met het kruisoffer en voegt eraan toe dat nergens uit blijkt dat God de vruchten van het Misoffer heeft beperkt.⁹ Van Noort daarentegen meent dat de praktijk van de Kerk zozeer pleit voor het aannemen van een beperking van de speciale vruchten van het Misoffer, dat de tegengestelde mening niet erg waarschijnlijk is. Hij stelt dat de Kerk de gewoonte kent dat de Mis wordt opgedragen voor één of voor enkele personen. Als de *fructus medius* oftewel de *fructus speciales* inderdaad in zich niet beperkt zijn dan zou deze overgeleverde praktijk erg schadelijk zijn, argumenteert Van Noort, omdat anderen dan zonder enige reden van deelname aan deze vruchten zou zijn uitgesloten.¹⁰ In documenten van het Leergezag wordt vaker uitgegaan van de theologie van de vruchten van het Misoffer, zoals hierboven is uiteengezet. Zo veroordeelt paus Pius VI in de constitutie *Auctorem fidei* van 28 augustus 1794 een stelling van de synode van Pistoia die er in feite van uitging dat er geen enkele *fructus specialis* zou voortvloeien uit de *applicatio specialis* van het Offer door de priester voor degenen voor wie de Mis werd opgedragen.¹¹ Paus Benedictus XIV heeft verschillende keren over de vruchten van het Misoffer gesproken, waarbij hij de terminologie van de theologie van de vruchten van het

9

M. SCHMAUS, *Katholische Dogmatik*, deel 4,1 (München 1952[4]), pp.363-364. Over deze kwestie zie ook het commentaar bij canon 901.

10

VAN NOORT, o.c., nr. 492, p. 393.

11

“Sic intellecta, utpraeter peculiarem commemorationem, et orationem specialis ipsa oblatio, seu applicatio sacrificii, quae fit a sacerdote, non magis prosit, caeteris paribus, illis, pro quibus applicatur, quam aliis quibusque; quasi nullus specialis fructus proveniret ex speciali applicatione, quam pro determinatis personis, aut personarum ordinibus faciendam commendat, ac praecipit Ecclesia, sepciatim a pastoribus pro suis ovibus: quod velut ex divino praecepto descendens a sacra Tridentina synodo diserte et expressum; Sess. 23, cap. 1, De reform. Bened. XIV, const. Cum semper oblatas, § 2. Falsa, temeraria, pernicioza, Ecclesiae iniuriosa, inducens in errorem alias damnatum in Wicclefo” (in: P. GASPARRI (ed.), *Codicis Iuris Canonici Fontes*, vol. II, nr. 475, pp. 695-696; DS 2630).

Misoffer gebruikte en hij heeft het gebruik om de “*fructus medius*” - zoals hij het vaker noemt - van het Misoffer te appliceren voor de intentie van de gevers gebillijkt.¹² Hij is verschillende misbruiken op dit gebied tegen gegaan, onder meer door applicatie als het opdragen van de heilige Mis voor een bepaalde intentie, duidelijk te onderscheiden van een toegevoegde voorbede of gedachtenis. Het samenvoegen van intenties is alleen toegestaan wanneer de gevers verklaren dat hun wens vervuld is door de viering van één enkele Mis.¹³ Paus Gregorius XVI keerde zich in zijn apostolische brief *Quo graviora* van 4 oktober 1833 tegen verkeerde meningen over het Misstipendium dat volgens sommige vernieuwers afgeschaft zou moeten worden, en opvattingen over de praktijk om meer Missen op te dragen voor dezelfde overledene die volgens diezelfde vernieuwers tegen de leer zou zijn over de oneindige waarde van dit Eucharistisch Offer.¹⁴ De Z. Paus Pius IX wijdde zijn encycliek *Amantissimi Redemptoris* over het leven van de priesters en de pastorale zorg, voor een groot deel aan de verplichting voor de pastoor om de *Missa pro populo* te celebreren.¹⁵ Paus Leo XIII heeft zijn Apostolische Brief *In suprema* van 10 juni 1882 aan de verplichting voor de Bisschoppen tot applicatie van de *Missa pro populo* gewijd, waarbij hij aan het begin van zijn schrijven de Apostolische Brief van zijn voorganger Benedictus XIV citeert die deze Mis als een verplichting voor alle parochieherders noemt, die erin bestaat dat zij niet slechts het Misoffer vieren, maar ook de *fructus medius* voor het aan hen toevertrouwde volk appliceren.¹⁶

12

Over de drie Missen op Allerzielen, die toen al op bepaalde plaatsen waren toegestaan: “...hortamur in Domino, ut earum fructum medium omnibus in Christo quiescentibus applicent (...) Scimus etiam, antiquis iustisque titulis innixum esse usum, quo solent Presbyteri Eleemosynam accipere pro celebrandis, sive pro applicandis Missis iuxta offerentium mentem; qua de re late disseruimus in nostra *Institutione Ecclesiastica* LVI, fusius autem in opere nuperrime vulgato *De Synodo dioecetano*, lib. V, cap. 8 et 9” (P. BENEDICTUS XIV, Const. *Quod expensis*, 26 aug. 1748, §§ 5 en 6, in: GASPARRI, *Fontes*, o.c., nr. 391, p. 172, Cf ook o.m. § 13, p. 177). In *De Synodo dioecetano* gaat paus Benedictus XIV meer uitdrukkelijk in op de drievoudige vruchten van het Misoffer (zie hieronder voetnoot 20)

13

“Huiusmodi autem Acrificium singuli Sacerdotes iuxta mentem eorum, qui voluntarias oblationes exhibent, licite valent applicare. Quod si secundae, et posteriores Oblationes pro eiusdem Sacrificii applicatione superaddantur, Sacerdos qui eas receperit, semper teneatur monere Fideles posteriore loco offerentes, de aliis oblationibus ad eumdem finem acceptis; et nisi iidem Offerentes unica Missae celebratione se voti compotes fore declarent, sciat se unico Sacrificio plurium voluntati minime satisfacturum. Eorum vero mentem, qui pro Sacrificio obtulerunt, numquam a Sacerdotibus impletum iri declaramus per solam adiectionem Particularum, et commemorationem, quae in Panis praeparatione ante Missae Sacrificium fieri solet: cum omnino necessaria sit integra concelebratio; nisi de eorumdem Offerentium voluntate aliter fiat” (P. BENEDICTUS XIV, Ep. Encycl. *Demandatum*, 24 dec. 1743, § 10, in GASPARRI, *Fontes*, o.c., nr. 338, p. 799, gericht aan de katholieke christenen van de oosterse ritus).

14

In: *Enchiridion delle Encicliche*, deel 2 (Bologna, 1996), nr. 685- , hier: nr. 692 (uit: *Acta Gregorii Pp. XVI*, deel I, pp. 307-310).

15

P. PIUS IX, Enc. *Amantissimi Redemptoris*, 3 mei 1858, in: *Enchiridion delle Encicliche*, deel 2 (Bologna, 1996), nr. 252-262 (uit: *Pii IX P.M. Acta*, I/3, pp. 17-27).

16

In: *Enchiridion delle Encicliche* 3 (Bologna, 1997), nr. 1705-1715, hier nr. 1705 (overgenomen uit: *Leonis XIII P.M. Acta*, vol III, pp. 83-94); De Apostolische Brief of Encycliek van P. BENEDICTUS XIV, *Cum semper*, 19 aug. 1744, in: *Enchiridion delle Encicliche* 1 (Bologna, 1994), nr. 117-141; Cf nr. 657 (= Enc. *Inter Multiplices*, 21 sept. 1769

Is het verbod op het aannemen van meer stipendia voor één Mis slechts voortgekomen uit het verlangen om verrijking door geestelijken tegen te gaan of zijn hier theologische redenen voor? Een decreet van paus Urbanus VIII verbood de *fructus specialis* voor meer dan één stipendium te appliceren, zoals verschillende theologen, zoals Cajetanus, de Soto en Cano voor mogelijk en in sommige omstandigheden voor billijk hadden gehouden.¹⁷ In een decreet van het heilig Officie werd daarna verboden een dubbel stipendium aan te nemen en daarvoor de *fructus specialissimi* te appliceren.¹⁸ Op de achterliggende vraag wordt echter niet direct ingegaan. Dat doet paus Benedictus XIV (1740-1758) wél, die als *doctor privatus* in het vijfde boek van zijn *De synodo dioecesano* op de kwestie ingaat. Hij bespreekt daar de mening van Walafridus Strabo (9e eeuw) die een bijzondere applicatie van het Misoffer voor iemand die een aalmoes heeft gegeven, schijnt af te keuren, in de mening dat het Misoffer niet van meer voordeel is voor degene voor wie het speciaal wordt opgedragen als voor de gehele gemeenschap van de gelovigen. Paus Benedictus XIV geeft als antwoord op deze opvatting dat Walafridus niet in de gaten heeft dat het Offer weliswaar een onbegrensde kracht heeft vanwege de offergave en de voornaamste Offeraar, namelijk Christus zelf, maar dat het door wil van Christus die het heeft ingesteld, geen oneindige uitwerking heeft, anders zou - afgezien van het latreutische aspect - een herhaling van het Misoffer overbodig zijn. Ervan uitgaande dat de uitwerking van het Offer eindig oftewel begrensd is, wordt duidelijk, zo stelt Benedictus XIV onder verwijzing naar Suarez, dat het meer ten goede komt aan degene voor wie het wordt opgedragen dan aan anderen.¹⁹ In het negende hoofdstuk van het vijfde boek van *De Synodo dioecesano* vermeldt de paus de geldzuchtige en af te wijzen mening van sommigen die vinden dat zij van drie vruchten van het Misoffer, de *fructus generalis*, de *fructus specialis seu medius* en de *fructus specialissimus*, ook de laatste voor een intentie mogen opdragen en daarvoor een stipendium kunnen aannemen. Andere theologen meenden dat een Misoffer dat voor meerdere personen wordt

van P. Clemens XIV).

17

Cf voetnoot bij DENZ. 2028.

18

Decreet 24 sept. 1665, DENZ. 2028.

19

“Specialem hanc Sacrificii applicationem illi, qui eleemosynam largitus fuerat, visus est improbare Walafridus Strabo, qui saeculo IX. floruit, existimans, illud non plus prodesse uni, pro quo speciatim offeratur, quam universo coetui fidelium (...). At non animadvertit Walafridus, quod, etsi sacrificium ex parte rei oblatae, et principalis offerentis, scilicet Christi, sit infinitae virtutis, non tamen, ita eius institutore Christo volente, infinitos producit effectus: secus, si finem excipias colendi Deum, et supremum patriae actum, qui sane ex qualibet, quantumvis crebro repetita, Divinae victimae immolatione, semper Deo exhibetur, quoad cetera, quae ex sacrificio reportare intendimus, superflua esset eiusdem iteratio. Semel autem posito, quod effectus sacrificii finitus sit, perspicuum iam est, illud plus ei prodesse, cui applicatur, quam aliis: uti enim ratiocinatur Suarez tom. 3. in 3. part. disput. 78. sect. 1 et disput. 79. sect. 12 aut consideratur tamquam propitiatorium, seu satisfactorium; et certe pro illo speciatim satisfacit, in cuius debiti solutionem Deo exhibetur: aut consideratur tamquam impetratorium; et profecto ad beneficia illi uberius elargienda Deum movet, pro quo nominatim Sacerdos Divinam Hostiam immolans, Deum exorat. Rem totam explicat D. Thomas in 4 dist. 45. art. 4. quaestiu. c. 1 et quaestiu. c. 2”, in: BENEDICTI XIV P.M., *De synodo dioecesano libri tredecim*, vol. I, cap. VIII, VI (Mechlinae, 1812), pp. 370-371.

geapliceerd, voor allen evenzeer vruchtbaar zou zijn als wanneer het voor één persoon apart zou worden opgedragen, ook al zijn de vruchten begrensd, zoals de stralen van de zon die ook eindig zijn, net zozeer goed doen aan één persoon als aan velen. Met instemming verwijst de paus in zijn afwijzing van deze denkbeelden naar het concilie van Lambeth van 1281 waar in hoofdstuk twee op deze visie wordt ingegaan. Geen enkele katholiek zou moeten geloven, zo meldt dit concilie, dat één Mis die devoot wordt gecelebreerd voor duizend mensen, wat betreft de intentie net zo veel waarde heeft als duizend Missen die met dezelfde devotie voor hen worden opgedragen. Als dat zo zou zijn, zou het geen zin hebben voor een overledene meer dan één Mis op te dragen.²⁰

De overheersende mening van de theologen is derhalve dat de waarde die een opgedragen heilige Mis heeft voor degene voor wie die is geapliceerd, beperkt is. Deze mening, die gedeeld wordt door paus Benedictus XIV als theoloog en canonist, wordt ondersteund door het eeuwenlange gebruik en de vaste praktijk van de Kerk die waarde heeft gehecht aan het opdragen van de heilige Mis voor een intentie en aan het herhaald opdragen van de Mis voor dezelfde persoon of intentie en door het verbod om slechts één Mis op te dragen voor intenties waarvoor verschillende stipendia zijn ontvangen. Het niet celebreren van een Mis waarvoor een stipendium is aangenomen of meer stipendia aannemen en daarvoor slechts één Mis celebreren, gaat in tegen de rechtvaardigheid, is herhaaldelijk in kerkelijke documenten naar voren gebracht.²¹ Dat geldt ook wanneer voor een opgegeven misintentie een gebedsintentie tijdens een

20

“Aliqui enim suffulti plurium Theologorum opinione, qui, etsi Sacrificii fructum, quoad effectum, et in actu secundo, uti aiunt, finitum esse fateantur, attamen opinantur, illud pluribus applicatum, aequè singulis prodesse, ac si uni tantum applicaretur, instar radii solaris, qui quamvis finitus sit aequè tamen in unum, ac in multos se effundit; post acceptam a pluribus consuetam eleemosynam, se omnibus satisfacere arbitrabantur, unicum Sacrificium singulis, qui sibi stipem contulerant, nominatim, et expresse applicando. Alii considerantes, tres esse Sacrificii fructus; generalem videlicet, qui in universum Ecclesiam redundat; specialem, seu medium, quem ille solus participat pro quo nominatim a Sacerdote Sacrificium offertur; et specialissimum, quem ipsemet celebrans in se derivat, putarunt se posse hunc tertium fructum, qui ceteroquin est veluti actio immanens, quae nequit ab agente in alium transire, alteri cedere, atque hac ratione nocam eleemosynam accipere. Eiusmodi opiniones, et subdolae artes, unice ab avaritia excogitatae, iam a saeculo XIII. in Ecclesiam irrepserant, iisque obviam ierat Concilium Lambethense, celebratum anno 1281. cap. 2. decernens: Nec credat celebrans, se dicendo Missam unam posse satisfacere pro duobus, pro quo utroque promisit specialiter, et in solidum celebrare... Absit enim, ne a quoquam Catholico credatur, tantum in intentione prodesse Missam unam devote celebratam mille hominibus, pro quibus forsitan dicitur, quantum si mille Missae pro eis devotione simili canerentur. Licet ipsum Sacrificium, quod est Christus, sit infinitae virtutis, non tamen in Sacrificio suae immensitatis summam plenitudinem operatur: alioquin pro uno mortuo numquam oporteret nisi unam Missam dicere. Operatur enim in huiusmodi mysteriis distributione certa suae plenitudinis, quam ipse eisdem lege infallibili alligavit” (in: *De synodo...*, o.c., V, cap. IX.IV, pp. 379-380)

21

Bijv. H. OFFICIE, Decreet, 24 sept. 1665, n.10, in: DENZ. 2030; vgl SACRA PAENITENTIARIA APOSTOLICA, Instructio Suprema Ecclesiae bona, 15 juli 1984, in: *Enchiridion Vaticanum* S1, nr. 901-912, hier nr. 907: “attinet ad obligationes quae sunt strictae iustitiae” (ook in X. OCHOA, *Leges Ecclesiae*, Vol. VI (Roma, 1987), nr. 5070); CONGREGATIO PRO CLERICIS, Decretum *Mos iugiter*, 22 febr. 1991, in: AAS 83(1991), pp. 443-446, hier art. 1 §1, p. 444.

woord- of woord- en communie-viering wordt geformuleerd.²² Een instructie van de Penitentiarie lijkt erop te wijzen dat het inzake het aannemen van Misstipendia niet slechts gaat om tegen te gaan dat priesters zich verrijken. Het komt niet zelden voor, zo stelt deze Instructie, dat priesters zich onttrekken aan de vervulling van deze verplichtingen en blijk geven van een verkeerde mentaliteit, waardoor zij van oordeel zijn dat ze genoegzaam voldoen aan de aangenomen verplichting door het afstaan van de Misstipendia aan goede doelen, ook als zij de Missen niet concreet appliceren volgens de bedoeling van de gevers. Tevens wijst de Instructie op het gebruik dat hier en daar ontstaan is met verloop van de Ordinariissen om de intenties van verschillende gelovigen in één enkele Misviering te verenigen. Dat laatste is alleen toegestaan als het gebeurt met toestemming van de Ordinarius en als de gevers dit zich volledig bewust zijn. Dezen moeten op de hoogte worden gesteld van deze handelwijze, zodat de rechtvaardigheid op geen enkele wijze geweld aan wordt gedaan.²³

Alleen wanneer de gevers van het stipendium ervan op de hoogte zijn en ermee instemmen kunnen meerdere gaven verenigd worden tot een stipendium, stelt ook het decreet *Mos iugiter*, dat op 22 februari 1991 door de Congregatie voor de Clerus werd uitgegeven en *in forma specifica* werd bekrachtigd door de paus.²⁴

Het kerkelijk wetboek bepaalt dus dat een priester voor de Eucharistie die hij viert een bepaald geldbedrag als stipendium mag aannemen om de Mis voor een bepaalde intentie op te dragen (c. 945 § 1). De celebrant mag dit stipendium behouden, maar wanneer hij op dezelfde dag een tweede maal de Eucharistie zou vieren, moet hij het stipendium daarvoor afdragen (c. 951 § 1). De commissie die de herziening van het kerkelijk wetboek voorbereidde, hield het echter voor mogelijk een ander systeem te hanteren voor het onderhoud van de priesters.²⁵ De priester mag slechts één stipendium per Mis aannemen: als hij een stipendium aanneemt, moet hij een aparte Mis opdragen voor de intentie van de gever (c. 948). Een pastoor en een bisschop moeten op zon- en feestdagen de heilige Mis opdragen tot intentie van het hun toevertrouwde volk (*Missa pro populo*, "Mis voor de parochie"; cc.388 en 534). Het is hun toegestaan deze intentie zo nodig naar een weekday te verschuiven of deze Mis door een ander te laten lezen.

Het genoemde decreet *Mos iugiter* van de Congregatie voor de Clerus stelt de volgende voorwaarden:

22

DE NEDERLANDSE BISSCHOPPEN, "Handleiding ten dienste van Misintenties, Misstipendia en fundaties", 6 maart 2001, in: *Liturgische Documentatie*, Bijlage bij het Directorium voor de Nederlandse Kerkprovincie, I (Zeist, 2002), pp. 90-93.

23

Instructio *Suprema...*, EV S1, nr. 907.

24

In: *AAS* 83(1991), pp. 443-446.

25

Communicationes 15(1983), p. 200: "Non est unicum systema pro cleri sustentatione" en: "Systema non imponitur. Ubi tamen in usu est oportet ut normae clarae statuuntur, nam de re agitur in qua pericula non pauca commercii, avaritiae, iniustitiae latent".

1. De priester mag geen intenties samenvoegen buiten medeweten van de gever van het stipendium (art. 1 § 2);
2. De gevers moeten toestemming hebben gegeven om hun stipendium en intentie samen te voegen (art. 2 § 1);
3. Ten hoogste twee keer per week mag een Eucharistieviering worden vastgesteld die bestemd is voor een "collectieve intentie". Het gaat hier om een viering waarin voor de intenties van verschillende gevers wordt gelezen. Deze mogelijkheid bestond voordien nog niet. Dag en uur van deze Missen moeten van tevoren worden bekend gemaakt. Het wordt aan de diocesane Bisschoppen opgedragen deze normen aan de priesters bekend te maken en erop toe te zien dat ze worden nageleefd (art. 6; Cf art 2 § 3). Ook wordt erop aangedrongen het belang en de geestelijke betekenis van het mis-stipendium aan de gelovigen te verduidelijken (art. 7; Cf art 6 § 3).

Daarnaast vermeld het decreet nog de volgende mogelijkheden:

1. De gelovigen kunnen een (klein) geldbedrag aan de priester geven, zonder uitdrukkelijk verzoek om voor hun intentie een aparte Mis op te dragen. In zo'n geval mag de priester de intenties samenvoegen en zoveel Missen opdragen als beantwoordt aan het stipendium dat in het bisdom is vastgesteld (Inleiding, 5e alinea; Cf c. 950).

Om dit goed te kunnen begrijpen, moet men weten dat de priester voor een Mis geen hoger stipendium mag eisen dan het vastgestelde. Hij mag wel een lager bedrag aanvaarden en als iemand spontaan iets extra's geeft, mag hij dat eveneens aannemen (c. 952 § 1).

2. De gelovigen kunnen zelf altijd vrijelijk stipendia-gaven en intenties bij elkaar doen, zodat voor hun intenties tezamen slechts één Mis wordt gecelebreerd (Inleiding 6). In die zin kunnen gaven van verschillende gevers tezamen het stipendium vormen voor één heilige Mis, ook als dit bedrag het vastgestelde stipendium overschrijdt (Cf c. 948).

Een priester mag echter nooit uit eigen initiatief, buiten medeweten van de gevers, de stipendia en intenties die hij ontvangt bij elkaar doen en denken dat hij met één Mis voor de intenties van al die gevers, aan zijn plicht heeft voldaan. Als het niet gaat om een van de hiervoor genoemde mogelijkheden, is hij uit rechtvaardigheid (*ex iustitia*) verplicht om voor ieder Mis-stipendium dat hij ontvangt een eigen Mis te lezen. Is hij daartoe niet in staat, dan moet hij het stipendium aan een andere priester doorgeven (Inleiding 6 en art. 1).

Waar een pastoor of Bisschop die de "Missa pro populo" heeft gecelebreerd, een tweede Mis leest, mag hij het stipendium voor die Mis behouden, als hij de stipendia niet hoeft af te geven.²⁶

De gelovigen hebben het recht om te vragen dat de Mis alleen voor hun intentie wordt opgedragen, wanneer zij het vastgestelde stipendium hebben gegeven. De bedoelingen van de gelovige die het stipendium geeft, dienen te allen tijde gerespecteerd en uitgevoerd te worden.²⁷

De priester mag niet uit eigen beweging hun intentie bij die van anderen voegen. De gevers moeten daarmee instemmen. Daarbij is wel op te merken dat men op een gegeven moment die instemming wel mag veronderstellen als de gewoonte om misintenties samen te voegen al lang is ingeburgerd, als er maar geen misverstand over bestaat bij de gelovige die het stipendium geeft.²⁸

De pastoor mag twee Missen per week vaststellen die bestemd zijn voor collectieve misintenties. Dat betekent ook dat de gelovigen niet kunnen verlangen dat die Missen alleen voor hun intentie worden opgedragen, maar dat in deze vieringen degenen die dat wensen hun intenties met die van anderen kunnen combineren. De pastoor kan dan bijvoorbeeld voor twee zondagsmissen waarvoor altijd veel intenties worden opgegeven, bepalen dat men die niet voor één enkele intentie kan reserveren.

Duidelijk moet zijn dat de eigen betekenis van het stipendium voor het opdragen van het Misoffer, bewaard blijft en niet gelijk te stellen is met een intentie in de voorbede. Voor een dergelijke gebedsintentie mag geen geldelijke bijdrage worden gevraagd, ook al blijft een gelovige altijd vrij om iets te geven.²⁹

De priester kan een stipendium aanvaarden voor iedere Mis die hij celebreert of concelebreert (c. 945 §1), behalve wanneer hij een tweede Mis concelebreert (c. 951 §2). Hij kan dus wel een stipendium aannemen wanneer hij hoofdcelebrant is in een gebineerde Mis. Voor de tweede en derde Mis van Allerzielen mag de priester gewoonlijk geen intentie aannemen, daar deze Missen voor alle overleden gelovigen en voor de intenties van de paus worden opgedragen, tenzij de priester om pastorale redenen bineert.³⁰ Wanneer de priester in de omstandigheid verkeert dat hij stipendia zelf mag behouden, dient hij de stipendia voor gebineerde Missen toch af te dragen aan de doeleinden die door de Ordinaris worden voorgeschreven, behalve op kerstmis. Voor religieuzen die als pastoor of parochievicaris in het bisdom zijn aangesteld is dit de plaatselijke Ordinaris.³¹ Wel is in dat geval een vergoeding op een andere titel toegestaan, bijvoorbeeld een vergoeding voor de reiskosten of een vergoeding voor de tijd die de priester heeft

27

Cf *Communicationes* 15(1983), pp. 200-201.

28

Cf *Communicationes* 13(1981), p. 434.

29

NEDERLANDSE BISSCHOPPEN, Handleiding..., nr. 4b en 5, pp. 91-92.

30

Cf WOESTMAN, o.c., p. 198 in voetnoot.

31

Cf PAUSELIJKE COMMISSIE VOOR DE INTERPRETATIE VAN DE CODEX, Responsum, 23 april 1987, in: *Communicationes* 19(1987), p. 149.

moeten besteden aan de voorbereiding (c. 951 §1). Ook als geen stipendium is gegeven wordt de priesters dringend aanbevolen de Mis te celebreren voor een intentie, vooral voor de intenties van degenen die behoeftig zijn (c. 945 §2). Van mis-stipendia moet zelfs elke schijn van handel of winstbejag volstrekt geweerd worden (c. 947). De verplichting om een Mis te lezen blijft ook bestaan wanneer het stipendium verloren is gegaan door welke oorzaak ook (c. 949). Het aantal Missen dat moet worden opgedragen voor een bepaalde gave, moet worden berekend aan de hand van het vastgestelde stipendium, tenzij “wettig verondersteld moet worden” dat de intentie van de gever anders geweest is (c. 950). De hoogte van de stipendia kan worden vastgesteld door een provinciaal concilie of de bisschoppenvergadering van de kerkprovincie, anders moet men de wettige gewoonte die in het bisdom geldt volgen. Dit geldt ook voor religieuzen (c. 952 §§ 1-3). Dit laatste is in Nederland het geval. Men mag een spontaan aangeboden hoger bedrag aanvaarden, maar niet meer vragen dan is vastgesteld, wel met minder genoegen nemen (c. 952 §1).

Een priester mag niet meer stipendia aannemen voor zichzelf dan hij binnen een jaar kan voldoen (c. 953). Stipendia mogen echter doorgegeven worden opdat elders voor die intenties gelezen wordt (c. 954); in dit geval moet het gehele stipendium worden doorgegeven, ook als dat meer is dan het ter plaatse vastgestelde bedrag, tenzij zeker is dat het surplus bedoeld was als een gift aan deze priester (c. 955 §1). In een parochie moet een intentieboek worden bijgehouden waarin wordt aangetekend hoeveel Missen er gecelebreerd moeten worden en voor welke intentie, wat het stipendium is geweest en hoe en wanneer de Missen gelezen zullen worden (c. 958).

Mgr. Dr. J. Hendriks